

Utbildningsinspektion i Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan, förskoleklass, grundskola och särskola F-10

UTBILDNINGINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

Resultaten:

1. Normer och värden
2. Kunskaper

Verksamheten:

3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Förutsättningarna:

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. Några aspekter behandlas dock i alla aktuella verksamheter, nämligen kvalitetsarbetet, rektorsfunktionen, personalens kompetens, läromedel och utrustning, likvärdiga möjligheter vid funktionsnedsättning, stödinsatser, arbetet med övergripande hälsomål i läroplanerna, bedömning av lärandet och betygssättningen. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter av jämförbara verksamheter är också betydelsefulla. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl. Rapporten avslutas med en sammanfattande bedömning som utgör underlag för Skolverkets beslut angående förbättrings- och kritikområden.

Beskrivning av skolan/rektorsområdet

Nyhedsskolan	Antal barn/elever
Förskoleklass	17
Grundskola	98
Särskola	16

Söderås skola	Antal barn/elever
Förskoleklass	11
Grundskola	56

Dal-Jerksskolan	Antal barn/elever
Grundskola	81

Nyhedsskolan, som ligger centralt i Rättvik, omfattar förskoleklass samt grundskola årskurs 1-5 och har totalt 115 elever. Sammanlagt finns sex årskursblandade klasser fördelade på vardera två F-1:or, 2-3:or och 4-5:or samt två fritidshem. På Nyhedsskolan finns också särskola med 16 elever vilka är fördelade på en grundsärskolegrupp årskurs 1-6 och 3 träningsklasser årskurs 1-10 samt ett fritidshem. Till skolan hör också en förskola och en dagbarnvårdare.

Söderås skola ligger 5 km söder om Rättviks centrum och har 67 elever från förskoleklass till och med grundskolan årskurs fem. Sammanlagt finns tre klasser fördelade på en förskoleklass samt två årskursblandade klasser för årskurs 1-3 och årskurs 4-5. Till skolan hör ett fritidshem.

Dal-Jerksskolan, som ligger centralt i Rättvik, omfattar grundskola årskurs 1-5 och har 81 elever fördelade på en klass i årskurs 1, två 2-3:or och två 4-5:or. Till skolan hör ett fritidshem samt två förskolor.

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg behandlas endast i kommunrapporten.

Genomförandet av inspektionen i Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan

Skolverket sände den 3 maj 2004 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektörsteamet med ansvar för inspektionen i Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan har bestått av undervisningsråden Tor Andersson och Anna Bergstedt-Nordqvist. Besök i Nyhedsskolan inklusive grundsärskolan och träningsskolan genomfördes den 22-23 september 2004. Söderås skola besöktes den 27 september. Dal-Jerksskolan och fritidshemmet Jerkan besöktes den 29 september 2004.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder

som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöket. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller finns publicerat på annat sätt.

I Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan genomfördes formella intervjuer med rektorn, de två biträdande rektorerna samt representanter för elever, lärare och föräldrar. Lektioner i framförallt årskurs 2 och 5 samt särskolan besöktes. Inspektörerna besökte även förskoleklasserna på Nyhedsskolan och Söderås skola.

Bedömning

1. Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanerna framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet. Eleverna skall också utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden. Eleverna skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet för att främja vårt samhälles demokratiska värderingar och för att utveckla normer och värden enligt läroplanernas mål.

Skolorna upplevs av inspektörerna som trygga miljöer. De intervjuade eleverna, föräldrarna liksom lärarna uppfattar även de att skolorna är trygga miljöer. Några elever säger dock att det ibland kan förekomma bråk på rasterna och innan lektionerna hunnit börja. Skolorna har dock alltid personal som är rastvakter, men från föräldrahåll förs fram att de undrar om dessa ser allt som sker på rasterna

Eleverna tar i allmänhet ansvar i de tre skolorna både för sina egna studier men även för skolans fysiska arbetsmiljö. Klotter och skadegörelse förekommer exempelvis inte. Genom klassråd, elevråd och elevrepresentanter i skyddsronder kan eleverna påverka främst den fysiska skolmiljön.

Ett genomgående intryck från intervjuerna med eleverna på flera skolor i kommunen, så också dessa tre skolor, är att eleverna är fåordiga och att de inte gärna uttrycker vad de själva tycker. En viktig uppgift för skolan, i enlighet med läroplanen, är emellertid att uppmuntra eleverna att föra fram skilda uppfattningar liksom att ge möjlighet till personliga ställningstaganden. Enligt inspektörerna kan skälet till elevernas relativa tystnad under intervjuerna vara uttryck

för att de är blyga, men det kan också vara tecken på att eleverna inte är vana att ge uttryck för egna åsikter och att argumentera för dem.

I utvecklingssamtalen som genomförs varje termin behandlas bl.a. elevernas trygghet och psykosociala utveckling. Hur eleverna mår psykosocialt behandlas även i de klasskonferenser som genomförs på varje skola en gång per termin. I kvalitetsredovisningen från respektive skola görs också en bedömning av om eleverna är trygga. På Söderås skola har en enkät genomförts i slutet på våren 2004. Resultatet har dock inte hunnit analyserats av skolan och/eller presenterats för föräldrar och elever.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att resultatet avseende detta granskningsområde– normer och värden– generellt är av god kvalitet. Denna bedömning görs dock endast utifrån de observationer och intervjuer som inspektörerna genomfört på skolorna.

Inspektörerna bedömer därför att det bör genomföras en djupare analys av skolornas resultat avseende normer och värden, en analys som sedan kan ligga till grund för skolornas fortsatta demokrati och värdegrundsarbete.

2. Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Skolan skall sträva efter att varje elev tillägnar sig kunskaper inom utbildningens ämnesområden och kurser men även utvecklar en tillit till sin egen förmåga och en nyfikenhet och lust att lära. Målen för lärandet anges närmare i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

Resultaten från de nationella ämnesproven våren 2004 visar att i stort sett samtliga elever på de tre skolorna uppnådde målen i matematik, svenska och engelska. Om eleverna inte uppnått målen handlar det oftast om endast något av dessa tre ämnen. De elever som är i behov av särskilt stöd erhåller detta.

Inspektörerna finner det dock svårt att bedöma skolornas totala resultat då en samlad redovisning över kunskapsresultaten i övriga ämnen saknas. Kunskaperna om dessa resultat innehåller av de enskilda lärarna och presenteras för elever och föräldrar vid utvecklingssamtal. Då eleverna lämnar skolorna efter årskurs 5 sker överlämnande till den mottagande skolan (Rättviksskolan) där man endast följer upp de elever som haft stöd.

En analys av elevernas resultat genomförs på de klasskonferenser som varje skola genomför en gång per termin. Skolorna skall även påbörja ett system för dokumentation och kontroll av elevernas läsutveckling i s.k. läsutvecklings-scheman (LUS). Detta är ett kvalitativt bedömningsinstrument där individens läsförmåga relateras till en utvecklingspsykologisk beskrivning av läsutvecklingen

De flesta eleverna ger uttryck för att skolan är rolig och att de lär sig mycket. Här finns dock undantag. Flera elever på alla tre skolorna säger sig känna till sina starka och svaga sidor. Inspektionen visar dock att eleverna generellt har

dålig kunskap om skolans mål samt vilka kunskaper som skall uppnås i årskurs 5.

Inspektörerna bedömer utifrån observationer på lektioner att eleverna får möjlighet att arbeta både självständigt och tillsammans med andra.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att resultaten från de nationella ämnesproven är av god kvalitet.

Inspektörerna kan inte uttala sig om resultatet i övriga ämnen då det på skolorna saknas systematisk uppföljning av elevernas kunskapsutveckling, vilket är något som bör förbättras.

När det gäller elevernas kunskaper om målen för utbildningen bedömer inspektörerna att detta bör förbättras.

3. Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten i skolan vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med elever och föräldrar i arbetet för att forma en god miljö – fysiskt och psykosocialt - för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

Samverkan

I alla tre skolorna genomförs regelbundet klassråd vid vilka eleverna kan ta upp frågor som berör dem. Klassrådet vidarebefordrar frågor som är av övergripande karaktär till elevrådet på respektive skola.

Som exempel på elevernas möjligheter till inflytande anges i skolornas kvalitetsredovisningar bland annat ansvar för sitt veckoschema och sin planering samt att eleverna ska vara delaktiga i beslut rörande raster och skolgården via elevrådet. Alla tre skolorna anger utvecklingssamtalet som viktigt, inte minst utifrån elevernas möjligheter till inflytande.

Särskolans elever deltar inte i elevrådet. Däremot ges de möjlighet till påverkan av sin skoldag var och en utifrån sin förmåga genom lärarnas lyhördhet och respekt för den enskilde elevens önskemål och behov.

I läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) anges att elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Eleverna skall få ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad.

Av inspektionen framgår emellertid att undervisningens innehåll och uppläggning i stor utsträckning planeras av läraren, och elevernas inflytande begränsas till att välja i vilken ordning man vill utföra de olika uppgifterna. Samtliga intervjuade elever uppfattar också att läraren bestämmer undervisningens innehåll.

I skolornas arbetsplaner anges att föräldrarna skall stimuleras att vara delaktiga i planeringen av verksamheten. Genom utvecklingssamtalen, brukarrådet, som är ett forum där elever och föräldrar kan möta politikerna, samt föräldraföreningen skall föräldrarna kunna få inflytande.

Inspektörernas intryck från intervjuerna med föräldrarna, där även representanter för föräldraföreningarna deltagit, är att föräldrarnas möjligheter till delaktighet är goda. Några föräldrar menar dock att föräldrarna inte utnyttjar sina möjligheter.

En förutsättning för att föräldrarna reellt ska kunna påverka är emellertid att de känner till vilka rättigheter de har i skolan och att de gjorts förtrogna med skolornas mål, arbetssätt och arbetsformer. Av intervjuerna med föräldrarna framgår att ytterst få är förtrogna med kommunens och skolornas mål även om de känner till dem som begrepp. Enligt rektor presenteras såväl kommunens mål som skolornas mål vid föräldramöten på skolorna. Se vidare om information under kapitlet: Tillgång till utbildning.

Inspektörerna bedömer att elevernas möjlighet till inflytande genom samverkansorgan som klassråd och elevråd är av god kvalitet, men att elevernas inflytande över sin utbildning, efter ålder och mognad är begränsad och till stor del beroende av den enskilde läraren. Skolorna bör utifrån målen i läroplanen genomföra strukturerade insatser för att utveckla elevinflytandet.

Inspektörerna bedömer att samverkan mellan skola och hem är av god kvalitet. Föräldrarna kan vara delaktiga, men skolorna bör kunna öka föräldrarnas kunskap om målen för utbildningen.

Arbetet mot kränkande behandling

Inspektionen visar att det förekommer ett aktivt förebyggande arbete mot kränkande behandling, men att detta behöver tydliggöras i handlingsprogrammet.

Intervjuade lärare uppger att de genast vidtar åtgärder då något hänt elever emellan. I klassrummen och på rasterna förekommer samtal om att vara en bra kompis och om att visa respekt och tolerans mot varandra. Det finns också gemensamt framtagna Umgängesregler på skolorna och klassvis.

Aktiviteter som drama, hemlig kompis, samarbetsövningar, tillitsövningar, rastvakter, mobbningsteam och kamratstödjare, faddersystem, personalmöten där elevernas psykosociala situation behandlas liksom att trivselsfrågor behandlas på elevråden är exempel på skolornas förebyggande arbete. Det finns även ett samarbete med kyrkan genom "Riddarskolan" där värdegrundsfrågor behandlas.

Det finns en gemensam "handlingsplan mot mobbning" i rektorsområdet. Enligt skolplanen skall varje rektorsområde ha en handlingsplan som beskriver dels förebyggande åtgärder, dels garanterar åtgärder mot mobbning och kränkande behandling. Den intervjuade personalen på skolorna menar dock att skolorna i rektorsområdet är olika och att både det förebyggande arbetet liksom organiseringen av arbetet behöver skilja sig åt beroende på skolornas förutsättningar.

Enligt inspektörerna behandlar rektorsområdets "handlingsplan mot mobbning" förhållningssätt hos personalen, åtgärder vid konflikter och i viss mån det förebyggande arbetet. Handlingsplanen har som rubrik mobbning men tar även upp exempel på andra former av kränkande behandling. Skolornas olika sätt att förebygga beskrivs inte i planen och den behandlar inte heller åtgärder om en elev skulle känna sig kränkt av någon vuxen. Hur och när berörda föräldrar i enskilda fall kontaktas framgår inte tydligt.

Varken skolornas handlingsprogram eller skolornas arbete mot kränkande behandling är känt i någon större omfattning av föräldrar. Intervjuade elever känner inte heller till handlingsprogrammet men vet hur man skall handla om någon elev blir retad eller råkar illa ut. Intervjuade elever uppgav samtidigt att lärarna tar konfliktsituationer elever emellan på stort allvar och att de omedelbart vidtar åtgärder.

Inspektörerna bedömer att skolornas arbete med att förebygga och motverka kränkande behandling är av god kvalitet.

Den "handlingsplan mot mobbning" som finns bör dock omarbetas och i alla delar behandla alla former av kränkande behandling och inte endast mobbning. Detta handlingsprogram bör även omfatta perspektivet vuxen och elev. Vidare bör handlingsprogrammet utgå från kunskap om den specifika situationen på varje skola. Av handlingsprogrammet bör framgå när skolan tar kontakt med föräldrarna i de enskilda fall som kan tänkas uppstå. Inspektörerna vill även understryka vikten av att såväl elever som föräldrar engageras i skolornas arbete mot kränkande behandling och i framtagandet av handlingsprogrammet.

Skolhälsovård och elevhälsa

På samtliga skolor finns det skolhälsovård. I förebyggande syfte genomförs även hälsosamtal.

Alla skolorna inom rektorsområdet arbetar aktivt med rörelse, friluftsliv och friskvård för att främja elevernas hälsa. Som exempel kan nämnas utökad idrottsundervisning, promenader, uteaktiviteter och regelbunden undervisning i naturen.

Inspektörerna bedömer att skolornas arbete för att främja fysiska aktiviteter och elevhälsa håller god kvalitet då det dels sker på ett systematiskt sätt, dels sker medvetet från skolans sida.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att skolornas arbete avseende arbetsmiljö och delaktighet är av god kvalitet.

Arbetet mot kränkande behandling är bra, men handlingsprogrammet bör omarbetas. Vidare behöver skolorna diskutera och samordna arbetet med att utveckla formerna för elevernas delaktighet så att deras inflytande över undervisningens utformning och innehåll ökar.

4. Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå de nationella målen för utveckling och lärande skall främst utformas av eleverna och personalen. Skolan skall samverka med hemmen. Läroplanerna, andra statliga förordningar och kursplanerna ger riktlinjer för arbetet. Det finns bestämmelser om timplaner och ämnes- och kursstruktur, riktlinjer för stödinsatser, för betygssättning och utvecklingssamtal, för utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper, färdigheter och övrig utveckling barnen och ungdomarna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att nå målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

Lokala mål, innehåll och bedömning

En lokal arbetsplan för åren 2003–2006 finns på respektive skola med kommunala mål, lokala mål, metoder för genomförande och rutiner för utvärdering angivna. Flera målområden behandlar den pedagogiska verksamheten, som exempelvis glädje, kunskapsutveckling, barns och elevers lärande samt internationalisering. Personal har varit med och utarbetat arbetsplanen, som utgår från kommunens skolplan. Vid skolorna finns även lokala bearbetningar av de nationella kursplanerna för respektive ämne. Dessa har dock inte omarbetats sedan de nationellt reviderade kursplanerna trädde i kraft hösten 2000.

Särskolan har flera dokument som benämns arbetsplan och beskriver hur skolan skall arbeta. Ett utgår från kommunens prioriterade mål i skolplanen och de övriga är konkretiseringar av de nationella kursplanerna för grundsärskolan respektive träningsskolan.

Inspektörerna finner det oklart i vilken utsträckning kursplanerna för grundskolan används som ett redskap för att bedöma elevernas kunskaper i de olika ämnena. I flertalet ämnen bedömer lärarna efter sina erfarenheter och i viss mån efter diskussioner med sina kolleger på skolan. Bedömningen av om eleverna nått målen i svenska, matematik och engelska sker i stor utsträckning gentemot de nationella ämnesproven.

Inspektörerna vill föra fram att kursplanerna är utformade för att klargöra vad alla elever skall lära sig men lämnar samtidigt stort utrymme för lärare och elever att välja stoff och arbetsmetoder. Kursplanerna anger inte arbetssätt, organisation eller metoder. Däremot lägger de fast de kunskapskvaliteter som undervisningen skall utveckla och anger därmed en ram inom vilken val av stoff och metoder skall göras lokalt. På varje skola och i varje klass måste lärare tolka de nationella kursplanerna och tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen med utgångspunkt i elevernas förutsättningar, erfarenheter, intressen och behov.

Inspektörerna bedömer att planering och uppföljning av undervisningen i större utsträckning bör utgå från de nationella målen. För att detta skall bli möjligt bör skolorna genom förnyat arbete med kursplanerna kunna bidra till att öka och stärka en gemensam kunskapssyn på skolorna. Vidare anser inspektörerna att det är av vikt att samtliga lärare utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärderar varje elevs kunskapsutveckling. Inspektörerna vill även påpeka att en revidering

av de nationella kursplanerna genomfördes 2000. D.v.s. efter skolornas senaste bearbetning.

Organisering av undervisningen, arbetssätt och utvecklingssamtal

På skolorna arbetar elever och personal i åldersblandade klasser, i Dal-Jerksskolan i så kallade spår, med elever från förskoleklass till årskurs 5. Det finns olika åsikter bland både personal och föräldrar om fördelar och nackdelar med att arbeta i åldersblandade klasser. Särskolan är indelad i en åldersblandad grundsärskolgrupp och tre träningsskolgrupper. De sistnämnda utgår både från ålder och individuella behov.

En gemensam arbetsform på de tre skolorna är att förlägga delar av undervisningen ute i naturen där eleverna kan arbeta undersökande i kombinerat med den miljöfostran som anges i såväl kommunala som lokala mål. Vid inspektionen ges, på alla tre skolorna, prov på arbetssätt som ger eleverna möjlighet att arbeta såväl teoretiskt som praktiskt.

I särskolan är det elevernas förutsättningar och behov som styr arbetssätt och metod. För att eleverna skall uppleva skoldagen som en helhet görs inte avbrott för raster och byte av ämne/aktivitet utifrån ett schema, utan utifrån elevernas behov.

Som tidigare nämnts anger skolorna utvecklingssamtalet som viktigt, inte minst utifrån elevernas möjligheter att få inflytande. Även då det gäller information till elever och vårdnadshavare om elevens kunskapsutveckling fyller utvecklingssamtalet en viktig roll. Utvecklingssamtalen, som genomförs en gång per termin fungerar enligt intervjuade föräldrar, elever och personal väl.

Inspektörerna bedömer att undervisningen är flexibel och att eleverna ges utrymme för undersökande och problembaserat lärande. Utvecklingssamtalen bedöms tillgodose elevers och föräldrars behov av information om elevernas resultat.

Individanpassning, individuell studieplanering och stöd

I kommunens skolplan slås fast att individuella utvecklingsplaner skall utarbetas. Syftet med dessa utvecklingsplaner är dock oklart för lärarna i rektorsområdet. I särskolan har varje elev en individuell utvecklingsplan som upprättas i samverkan med föräldrar. Denna följs upp och revideras kontinuerligt minst en gång per termin.

Rättviks kommun har ett centralt placerat elevvårdsteam vars uppgift är att utreda, åtgärda och följa upp elever i behov av särskilt stöd. Elevvårdsteamet anges av lärare ha en viktig funktion för att såväl utreda som att ge förslag till stödåtgärder och handledning till lärarna. Centralt finns även en grupp vars huvudsakliga syfte är att prioritera och fördela de resurser som finns (se kommunrapporten).

En vanlig form av stöd är att eleven har en assistent. På Nyhedsskolan finns speciallärare som undervisar eleverna enskilt eller i en liten grupp, oftast i matematik och svenska. På Söderås skola och på Dal-Jerksskolan ges stödet i klassen. Dessa två skolor saknar speciallärare, men några lärare har läst kurser i specialpedagogik.

Flera av lärarna på alla tre skolorna menar emellertid att stödet inte är tillräckligt. En stor brist enligt lärarna är även att kommunen saknar skolpsykolog.

För barn i behov av särskilt stöd upprättas regelmässigt åtgärdsprogram. Vid inspektionstillfället hade tio av rektorsområdets elever ett åtgärdsprogram. Av de exempel på åtgärdsprogram som inspektörerna tagit del av framgår stödåtgärder för såväl elevers kunskapsutveckling som sociala utveckling. Vidare framgår av dessa åtgärdsprogram tider för uppföljning. Inspektörerna har inte kunnat ta del av någon utvärdering där analyser gjorts om insatta stödåtgärder gett avsedd effekt.

För elever med annat modersmål än svenska erbjuds stödundervisning i svenska. Ingen elev läser svenska som andraspråk och någon bedömning huruvida behov av studiehandledning föreligger har inte gjorts. Inspektörerna vill dock peka på skyldigheten att i enlighet med skolförfattningarna ge studiehandledning på modersmålet om behov finns.

Inspektörerna bedömer sammantaget att skolornas arbete med stöd till elever som riskerar att inte nå målen är av god kvalitet. Inspektörernas bedömning är att skolorna har väl fungerande rutiner för att identifiera och utreda elevers stödbehov. Skolorna behöver dock utvärdera om åtgärderna tillgodoser elevens stödbehov.

Sammanfattningsvis håller den pedagogiska verksamheten god kvalitet.

Undervisningen är flexibel och eleverna ges goda möjligheter till undersökande och problembaserat lärande. Även utvecklingssamtalen fungerar på ett bra sätt.

Skolornas arbete med stöd till elever som riskerar att inte nå målen är av god kvalitet, men de insatta stödåtgärderna bör utvärderas och skolorna bör i det sammanhanget undersöka behovet av studiehandledning för elever med annat modersmål än svenska. Skolorna bör även genomföra ett förnyat arbete med kursplanerna så att lärarnas förtrogenhet med målen förbättras.

5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolornas inre organisation och arbete. Sammantaget har dessa skyldighet att se till att rätten till utbildning och till att nå nationella mål tillgodoses.

Frågor som behandlas vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen samt värna enskildas rättsäkerhet.

Rektors ansvar, befogenheter och funktion

Skollagstiftningen tilldelar rektorn en central roll för ledningen av den pedagogiska verksamheten. Rektorn har också ett stort ansvar för att garantera elevernas rättssäkerhet. Rektorns befogenheter och ansvar är tydligt angivna i både skollagen och läroplanen.

Nyhedsskolan inklusive särskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan leds av en rektor samt tre biträdande rektorer varav en arbetar 25 procent. Rektorerna har en examen som fritidspedagog och har genomgått den statliga rektorsutbildningen. Rektorerna har även utbildning i arbetsrätt och arbetsmiljö.

Två av de biträdande rektorerna har för närvarande sin huvudsakliga placering och arbetsrum på Söderås skola respektive Dal-Jerksskolan. Rektorerna med huvudansvar för verksamheten på de tre skolorna har sitt kontor på Nyhedsskolan. Där har även den tredje biträdande rektorerna med ansvar för särskolan sitt arbetsrum. Skolledningen håller dock på att se över fördelningen av arbetsuppgifter sig emellan. I samband med detta kommer skolledningen att lokalmässigt flyttas till Dal-Jerksskolan där samtliga fyra skolledare kommer att ha en gemensam expedition.

Rektor och biträdande rektorer, som utgör områdets ledningsgrupp, sammanträder regelbundet. För kommungemensamma skolangelägenheter träffar alla rektorer och biträdande rektorer i kommunen regelbundet förvaltningschefen en gång per vecka.

Personalansvaret är fördelat på rektor och de två heltidsanställda biträdande rektorerna i skolledningen och i praktiken utför de biträdande rektorerna rektors uppgifter. På både Söderås skola och Dal-Jerksskolan uppger personalen att rektorerna sällan besöker skolorna och därmed saknar full förtroendenhet med verksamheterna. Såväl elever som föräldrar på båda dessa skolor uppfattar de biträdande rektorerna som rektorer för verksamheterna.

Inspektionen visar även att skolorna saknar en tydlig strategisk pedagogisk ledning. Diskussioner om den pedagogiska verksamheten förekommer inom arbetslagen och mellan lärarna vid skolorna i varierande utsträckning men innehållet i dessa diskussioner bestäms mer utifrån lärarnas akuta problem och intressen än utifrån en strategisk idé om skolutveckling. Rektorerna uppger att den pedagogiska ledarskapet inte hinns med och att hon skulle vilja vara ute mer i verksamheten för att kunna föra dialog med lärarna om pedagogiska frågor som exempelvis arbetssätt och arbetsformer och hur olika lärostilar påverkar elevernas inlärning.

Kvalitetssäkring

I den årliga kvalitetsredovisningen på respektive skola görs uppföljningar och utvärderingar utifrån arbetsplanen och kommunens riktlinjer. Där beskrivs resultat av arbetet med respektive mål och planerade åtgärder med anledning av dessa.

De resultat som redovisas förklaras eller analyseras inte närmare. Även skolornas åtgärder för att förbättra måluppfyllelsen är otydligt beskrivna. För flertalet mål är det svårt att utläsa graden av måluppfyllelse i relation till de nationella målen. Kvalitetsredovisningarna innehåller inte jämförande uppgifter från tidigare år vilket skulle underlätta att se resultat av förbättringsarbete över tid vid skolorna.

Metoderna för att utvärdera arbetet och bedöma graden av måluppfyllelse utgörs till största delen av analyser i arbetslagen på respektive skola och i liten utsträckning av samtal med eleverna och genom enkäter.

Rättsäkerhetsfrågor

Inom rektorsområdet finns rutiner för att följa upp närvaron i skolan. För närvarande har ingen elev vare sig anpassad studiegång eller är placerad i särskild undervisningsgrupp. Beslut om elevers skolgång fattas av rektorn.

För att en elev skall ha rätt att få fullgöra sin skolplikt i särskolan finns enligt författningarna bestämda kriterier uppställda. För att utröna om eleven uppfyller dessa kriterier krävs utredningar så att styrelsen, eller den styrelsen delegerat till, kan fatta beslut om elevens rätt till särskola. Inspektörerna har granskat fem sådana utredningar och beslut och funnit att ingen av dem uppfyller samtliga formalia. Därutöver fanns elever som börjat i särskolan utan att beslut fattats.

Beslut i fråga om mottagande i särskolan får många och långtgående konsekvenser för det enskilda barnet. Det är därför av största vikt att ett sådant beslut föregås av en korrekt handläggning och ett ordentligt beslutsunderlag. Lagstiftaren har i flera utredningar betonat vikten av att beslut om att placera ett barn i särskolan skall föregås av en noggrann utredning av kompetent personal.

Skolverket har i skriften: Rutiner för utredning och beslut om mottagande i den obligatoriska särskolan (SKOLFS 2001:23), givit rekommendationer – allmänna råd – om hur en bedömning bör göras och vilka utredningar som bör ligga till grund för bedömning och beslut. En pedagogisk utredning skall ge svar på om barnet har förutsättningar att nå kunskapsmålen i grundskolan baserad på observationer över tid. En psykologutredning skall syfta till att beskriva barnets kognitiva förmåga och en medicinsk utredning skall klargöra medicinska orsaker till barnets svårigheter. Vidare kan underlaget kompletteras med en social utredning. Inspektörerna har funnit allvarliga brister i de utredningar som granskats. Kommunen måste därför åtgärda sina utredningsrutiner för att få ett tillräckligt underlag för de ställningstaganden som krävs enligt författningarna.

Sammanfattningsvis bedömer inspektörerna att förbättringar bör göras för att ge förutsättningar för rektor att fullgöra sina åliggande enligt läroplanen.

Vidare bör arbetet med kvalitetsredovisningarna utvecklas och förbättras, så att de innehåller tydligare bedömningar av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts och en redovisning av vilka åtgärder skolorna avser vidta i de fall målen inte uppnåtts. Av kapitlen normer och värden samt kunskaper framgår att skolorna behöver utvärdera resultaten avseende normer och värden. Det saknas även systematisk dokumentation av elevernas kunskapsutveckling. Enligt inspektörerna är det viktigt att skapa tydliga processer så att utvärderingar, kvalitetsarbete och kvalitetsredovisningen fungerar som funktionella redskap för verksamhetsutveckling.

Inspektörerna bedömer att utredning och beslut i samband med placering av elev i särskolan är oacceptabel och måste åtgärdas.

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Barn- och ungdomsutbildningen omfattar förskoleklassen, grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det skall finnas lika möjligheter till utbildning för barn och ungdomar med olika funktionsnedsättningar och möjligheter till utbildning i särskilda utbildningsformer. Inom skolformerna skall det också finnas olika möjligheter för eleverna att individuellt göra val av ämnen, program, inriktningar och kurser. En skola kan, enligt skollagen, profilera sig för att tillgodose olika elevers behov eller öka elevernas motivation för lärande.

Granskningen gäller om det finns tillgång till utbildning i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till olika val av fördjupning, kurser, skolor och utbildningsvägar behandlas.

Tillgång till utbildning

Eleverna kan i princip välja vilken grundskola de vill inom kommunen. Rättviks kommun har inga definierade upptagningsområden, och det förekommer att elever i grundskolan väljer en annan skola än den som ligger närmast hemmet. Dal-Jerksskolan har emellertid ingen förskoleklass innevarande läsår och några föräldrar har därför valt att skriva in sina sexåringar i årskurs 1. Alternativet för dessa föräldrar har varit de förskoleklasser som finns på Nyhedsskolan eller på Söderås skola, fem kilometer utanför centrum.

I den nationella timplanen för grundskolan anges ett visst antal timmar för elevens val. Undervisningen skall syfta till att fördjupa och bredda kunskaper i ett eller flera ämnen. Kommunen skall erbjuda ett allsidigt urval av skolans ämnen. Varken på Nyhedsskolan, Söderås skola eller särskolan anordnas elevens val i överensstämmelse med författningarna.

Vid Dal-Jerksskolan anordnas elevens val. Inspektörerna bedömer det dock som tveksamt om det uppfyller kraven om breddning och fördjupning inom ett brett urval av ämnen. Vare sig föräldrar eller elever uppger i intervjuerna att de känner till något som heter elevens val. Besluten om urval av ämnen för elevens val har inte delegerats av styrelsen och beslut av styrelsen saknas (se kommunrapporten).

När det gäller undervisningen i hem- och konsumentkunskap kan inspektörerna notera att ämnet för närvarande inte erbjuds eleverna i grundskolan inom rektorsområdet. I timplanen för kommunen är denna undervisningstid istället förlagd från och med årskurs 6 på Rättviksskolan. Inspektörerna kan därmed konstatera att eleverna inte ges möjlighet att uppnå kursplanernas mål för ämnet hem- och konsumentkunskap i årskurs 5.

Avgiftsfri utbildning

Både före och vid inspektionsbesöket har inspektörerna fått synpunkter från föräldrar på att avgifter tas ut inom utbildningen. Det kan exempelvis handla om bidrag till bad- och skolresor samt matsäck till skolornas "utedagar".

Föräldraföreningarna bidrar till visst lekmaterial som innebandymål. Vidare stöder föräldraföreningarna även studieresor och friluftsdagar. Föräldraföreningarna bekostar detta med medel som kommer in via t.ex. julmarknader, parkeringsplatser vid Rättviks marknader vår- och höst samt från skid- och cykelbytdagar. Föräldraföreningarna har enligt rektorn en frivillig avgift på 50 kr per år och familj.

Vid inspektionen i Söderås skola framkom även att föräldrarna bidrar ekonomiskt vid simundervisningen i årskurs 2. Totalt rör det sig om ungefär åtta tillfällen om 30 kr per gång samt att föräldrarna skjutsar barnen med bil vid dessa tillfällen. Föräldrarna har valt detta för att barnen skall få simundervisningen på närmare håll, i Tällberg, än den kostnadsfria simundervisning som kommunen erbjuder i Mora.

Vid skolorna i rektorsområdet genomförs skidresor i samband med friluftsdagar. Då får eleverna betala för liftkort samt eventuell utrustning som hyrs. Själva resan bekostas av föräldraföreningarna. Kostnaden för dessa friluftsdagar rör sig om ett par hundra kronor. Kostnadsfria alternativ erbjuds dock alltid i samband med dessa friluftsdagar.

Eleverna på de tre skolorna förväntas även ha med sig viss matsäck i samband med de "utedagar" som skolorna genomför regelbundet varje vecka. Matsäcken, som oftast består av frukt och dryck, är ett frivilligt komplement och inte en ersättning för skollunchen enligt rektorn.

Av skolförfattningarna framgår att utbildningen i grundskolan skall vara avgiftsfri och att eleverna skall erbjudas kostnadsfria skolluncher. I verksamheten får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

Sammantaget bedömer inspektörerna att avgifter i den omfattning som finns beskriven ovan varken kan anses obetydliga eller förekomma vid enstaka tillfällen. Ansvar för att se till att utbildningen bedrivs utifrån intentionerna åvilar rektor och kan inte överlåtas till föräldrarna även om de har rätt till inflytande.

Information om utbildning

Hemmen informeras om de tre skolornas verksamhet på olika sätt. Lärarna skickar regelbundet hem veckobrev eller månadsbrev. Protokoll skrivs vid föräldraföreningens möten och delges sedan samtliga föräldrar. Vidare finns information om skolan på kommunens hemsida.

Flera av de intervjuade föräldrarna var emellertid osäkra på sina rättigheter i skolan liksom målen för skolornas verksamhet. Enligt läroplanen skall skolan klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskilda elevens val i skolan.

Intervjuade föräldrar kände exempelvis inte till att förskoleklassen är en frivillig skolform och att de som föräldrar även kan välja att ha kvar sina barn i förskolan om de arbetar eller studerar eller att skriva in dem i grundskolan.

Föräldrarna i sarskolan hade inte heller fått en fullständig information om vilka rättigheter de har och om vilka konsekvenser olika val kan få.

Sammanfattningsvis är inspektörernas bedömning att tillgången till utbildning inom rektorsområdet inte är godtagbar eftersom eleverna inte får tillgång till ämnena elevens val och hem- och konsumentkunskap. Vidare bedömer inspektörerna att kravet på en avgiftsfri utbildning inte uppfylls. Dessa brister måste åtgärdas.

Föräldrarnas möjlighet att hålla sig informerad om skolornas verksamhet är av god kvalitet, men informationen om föräldrarnas rättigheter och skyldigheter bör stärkas. Där bör kommunen särskilt tydliggöra för föräldrarna vilka skillnaderna är mellan förskolan, förskoleklassen och grundskolan och de val som kan göras.

7. Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

Tillgången på utbildade lärare är mycket god vid de tre skolorna och omsättningen av lärare är mycket låg.

Skolorna har för närvarande inget stort rekryteringsbehov av nya lärare men rektorn liksom lärarna anser att kommunen bör upprätta strategier för framtida rekryteringsbehov. Inte minst med tanke på de pensionsavgångar som kommer de närmaste åren

Kompetensutvecklingsinsatser planeras så att de utgår från verksamhetens behov och kan rikta sig till all personal vid skolan, enskilt arbetslag eller enskild individ. Lärare anser att möjligheten till kompetensutveckling hittills har varit mycket god beroende på bidrag från Europeiska socialfondens "Växtkraft mål 3". Den kommunala tilldelningen för kompetensutveckling rör sig om några hundra kronor per anställd och år.

Inspektionen visar att läromedelstillgången är generellt god. Datortillgången samt datoranvändandet varierar mellan skolorna. Exempelvis anser lärarna vid Söderås skola att det är en brist att flera datorer är gamla och att tillgången till Internet skulle kunna vara bättre. Vid Nyhedsskolan och Dal-Jerksskolan finns datorer i större utsträckning och eleverna använder dem i stor utsträckning i undervisningen, bl.a. används olika läroprogram. Resurser som bibliotek och övrig pedagogiskt materiel bedöms av inspektörerna som goda.

Skolornas lokaler är rymliga, i gott skick och skolgårdarna inbjuder till lek och spel. Söderås skola är dock den enda av skolorna som skulle ha svårt att ta emot elever med fysiska funktionshinder. Det beror på att toaletterna finns på övre plan och hiss saknas. Föräldrar vid Söderås skola pekade även på behovet av att undersöka förekomsten av radon i skolans lokaler. Sarskolan har tillgång till väl

fungerande lokaler för de olika funktionshinder eleverna har och för att bedriva en tidsenlig undervisning.

Skolornas elevbidrag fördelas enligt de normer som gäller i kommunen (se kommunrapporten. Fördelningen görs sedan av rektorn. Enligt både rektorn och tjänstemän på kommunen samt politikerna påverkas inte resursfördelningen av skolornas kvalitetsredovisningar.

Sammanfattningsvis är inspektörernas bedömning att skolornas resurser beträffande personalens kompetens är god. Även övriga resurser bedöms som goda.

Sammanfattande bedömning

Inspektörerna bedömer att verksamheterna i Nyhedsskolan, Söderås skola och Dal-Jerksskolan övergripande är av god kvalitet. En gemensam arbetsform på de tre skolorna är att förlägga delar av undervisningen ute i naturen där eleverna kan arbeta undersökande kombinerat med den miljöfostran som anges i såväl kommunala som lokala mål. Vid inspektionen ges, på alla tre skolorna, prov på arbetssätt som ger eleverna möjlighet att arbeta såväl teoretiskt som praktiskt. Skolornas arbete med stöd och skolarnas arbete mot kränkande behandling bedöms även det hålla god kvalitet.

Det finns dock behov av förbättringsinsatser inom följande områden:

- Skolorna bör genomföra en djupare analys av resultat avseende normer och värden.
- Skolorna behöver systematisera uppföljningen av elevernas kunskapsutveckling.
- Skolorna bör förbättra elevernas kunskap om målen för utbildningen.
- Skolorna behöver omarbeta handlingsprogrammet mot kränkande behandling.
- Skolorna bör öka elevernas inflytande över undervisningens utformning och innehåll.
- Det bör genomföras utvärdering av om insatta stödåtgärder tillgodoser elevernas behov.
- Lärarnas förtrogenhet med de nationella målen bör förbättras.
- Förutsättningar bör skapas för att rektor skall kunna fullgöra sina åliggande enligt läroplanen.
- Kvalitetsredovisningarna behöver förbättras så att de tillfullo uppfyller de krav som förordningen ställer och därmed utgör ett redskap för att öka måluppfyllelsen.
- Skolornas information till vårdnadshavare om deras rättigheter och skyldigheter behöver utvecklas.

Det finns också sådana brister i verksamheten att författningarnas krav inte uppfylls. Bristerna inom nedan angivna områden skall snarast åtgärdas.

- Studiehundledning på modersmålet ges inte till de elever som behöver detta. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen).
- Utredningarna i samband med beslut om mottagande i särskolan är bristfälliga och beslut om mottagande i särskolan saknas eller är ofullständiga (3 kap. 3 och 4 §§ skollagen).
- Ämnet hem- och konsumentkunskap anordnas inte så att eleverna ges möjlighet att nå målen i årskurs 5 (1 kap. 12 § skollagen, kursplan för ämnet hem- och konsumentkunskap för grundskolan inrättad 2000-07).
- Utbildningen är inte avgiftsfri (4 kap. 4 § skollagen).
- Elevens val anordnas inte i enlighet med författningarna (2 kap. 19-20 §§ grundskoleförordningen).

Datum	Ort
2005-03-08	Stockholm

Tor Andersson
Anna Bergstedt-Nordqvist